

MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİL VƏ TƏRBİYƏ
ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ
PRESCHOOL EDUCATION AND UPBRINGING

UOT 373.2

Rüxsarə Eldar qızı Tağıyeva

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun aparıcı mütəxəssisi

<http://orcid.org/0000-0002-2619-2034>

E-mail: r.tagiyeva@arti.edu.az

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(1\).50-53](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(1).50-53)

MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARDA OYUNLAR VASİTƏSİLƏ RİYAZİ
BACARIQLARIN İNKİŞAFI

Рухсара Эльдар қızı Тағиева

ведущий специалист Института Образования Азербайджанской Республики

РАЗВИТИЕ МАТЕМАТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ У ДОШКОЛЬНИКОВ
ПОСРЕДСТВОМ ИГР

Rukhsara Eldar Taghiyeva

*leading specialist of the Institute of Education of
the Republic of Azerbaijan*

THE DEVELOPMENT OF MATHEMATICAL SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN
THROUGH GAMES

Xülasə. Məktəbəqədər dövr, uşaqların koqnitiv, emosional və sosial inkişafında mühüm bir mərhələdir. Bu dövrdə uşaqların riyazi bacarıqlarının inkişafı, onların gələcək akademik müvəffəqiyyətləri və analitik düşüncə qabiliyyətlərinin formalaşması üçün əhəmiyyətlidir. Oyunlar, uşaqların riyazi anlayışları mənimsəməsi və inkişaf etdirməsi üçün effektiv bir vasitədir. Bu məqalədə, məktəbəqədər uşaqlarda oyunlar vasitəsilə riyazi bacarıqların inkişafı yolları, metodları və strategiyaları geniş şəkildə müzakirə olunacaqdır.

Açar sözlər: məktəbəqədər təhsil, bilik, bacarıq, inkişaf, oyun, sayma bacarıqları, riyazi anlayışlar.

Аннотация. Дошкольный период является важной стадией в когнитивном, эмоциональном и социальном развитии детей. В этот период развитие математических навыков у детей имеет большое значение для их будущих академических успехов и формирования аналитических способностей. Игры являются эффективным средством для усвоения и развития математических понятий у детей. В этой статье будут широко обсуждены пути, методы и стратегии развития математических навыков у дошкольников посредством игр.

Ключевые слова: дошкольное образование, знания, умения, развитие, игра, навыки счета, математические понятия.

Abstract. The preschool period is a crucial stage in the cognitive, emotional, and social development of children. During this time, the development of mathematical skills is essential for their future academic success and the formation of analytical thinking abilities. Games are an effective means for children to grasp and develop mathematical concepts. This article will discuss in detail the ways, methods, and strategies for developing mathematical skills in preschool children through games.

Keywords: preschool education, knowledge, skills, development, game, counting skills, mathematical concepts.

Məktəbəqədər təhsil təhsilin ilk pilləsi olmaqla, ailənin və cəmiyyətin maraqlarına uyğun olaraq, uşaqların erkən yaş dövründən intellektual, fiziki və psixoloji inkişafını, sadə əmək vərdişlərinə yiyələnməsini, istedad və qabiliyyətinin üzə çıxarılmasını, sağlamlığının qorunmasını, estetik tərbiyəsini, təbiətə və insanlara həssas münasibətinin formalaşmasını və bir çox bacarıqları təmin edir. Məktəbəqədər dövrdə uşaq riyazi bacarıqlarda formalaşır. Bu formalaşma prosesində uşaqlarda həmçinin məntiqi bacarıqlarda inkişafını təmin edir. Uşaqlarda riyazi bacarıqları formalaşdırmaq üçün bir çox vasitələrdən istifadə edib, inkişaf etdirmək olur.

Riyazi bacarıqlar, uşaqların gündəlik həyatda riyazi anlayışları tətbiq etməsinə imkan tanır. Bu bacarıqlar analitik düşüncə, problem həll etmə və məntiqi düşüncə qabiliyyətlərinin inkişafında vacibdir. Riyazi bacarıqlar aşağıdakı sahələrdə əhəmiyyət kəsb edir:

Gündəlik həyatda tətbiq: Uşaqların gündəlik həyatda qarşılaşdıqları məsələlərin həllində riyazi biliklərdən istifadə etməsi.

İntellektual inkişaf: Riyazi bacarıqlar, uşaqların düşüncə qabiliyyətlərini artırır və onları müstəqil düşüncəyə yönəldir.

Sosial münasibətlər: Oyunlar vasitəsilə uşaqlar arasında əməkdaşlıq, paylaşma və rəqabət anlayışlarının formalaşması.

Məktəbəqədər yaş dövründə uşaqlarda riyazi bacarıqların inkişaf etdirilməsində bir neçə alimlərin nəzəriyyələri də mövcuddur:

Jean Piaget, uşaqların riyazi düşüncələrinin inkişafını mərhələli proses kimi izah edir. Onun nəzəriyyəsinə görə, uşaqların düşüncə qabiliyyəti 4 mərhələyə bölünür. Məktəbəqədər dövr 3-6 yaş arasını əhatə edir və "preoperasional mərhələ" adlandırılır. Bu mərhələdə uşaqlar simvolik düşüncə qabiliyyəti qazanırlar, lakin hələ də konkret məntiqi düşüncələrdən istifadə edə bilmirlər.

Lev Vıgotski, uşaqların sosial mühitdən, dil və mədəni kontekstdən təsirləndiyini vurğulayır. O, uşaqların riyazi anlayışları öyrənməsində tərbiyəçi-müəllim-uşaq qarşılıqlı əlaqəsinin və sosial mühitin əhəmiyyətini qeyd edir. Riyazi bacarıqların inkişafında oyunlar, uşaqların sosial qarşılıqlı münasibətləri və müzakirələri üçün bir platforma təmin edir.

Oyunlar məktəbəqədər uşaqların riyazi bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün bir vasitə ola-

raq önəmlidir. Oyunlar vasitəsilə uşaqlar, riyazi anlayışları əyləncəli və maraqlı bir mühitdə mənimsəyirlər. Oyunların riyazi bacarıqların inkişafındakı rolu aşağıdakı istiqamətləri əhatə edir.

Uşaqlara riyazi anlayışların aşılmasında sayma və hesablama oyunları əhəmiyyətlidir. Məsələn, uşaqlara müxtəlif obyektlərin sayılması, toplama və çıxma əməliyyatlarını oyunlar vasitəsilə öyrətmək mümkündür.

Uşaqlara forma və ölçü anlayışlarının öyrədilməsi, onların riyazi düşüncə qabiliyyətlərini artırır. Oyunlar, uşaqlara müxtəlif formalardakı obyektlərin tanınması və müqayisə edilməsi üçün ideal bir mühit yaradır.

Uşaqların müxtəlif formalı bloklarla oynayaaraq, onların forma tanıma qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək.

Uşaqların fərqli ölçülərdəki obyektləri müqayisə edərək, ölçü anlayışlarını inkişaf etdirmək.

Riyazi tapmacalar və problemlər, uşaqların düşüncə qabiliyyətlərini artırmaq üçün əla vasitədir. Bu cür fəaliyyətlər, uşaqların problem həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Oyunların riyazi bacarıqların inkişafında istifadəsi üçün müxtəlif yollar mövcuddur.

Rəqəmsal oyunlar, müasir dövrün uşaqları üçün cəlbedici bir vasitədir. Mobil tətbiq və oyunlar vasitəsilə uşaqlara riyazi bacarıqlar öyrədilə bilər.

3-6 yaş arası uşaqlar üçün sayma oyunları, onların riyazi bacarıqlarını və məntiqi düşüncələrini inkişaf etdirməyə kömək edir. Bu yaş dövründə uşaqlar rəqəmləri tanımağa, ardıcılığı başa düşməyə və sadə hesablamalar aparmağa başlayırlar. Bu mərhələdə tədris əyləncəli və interaktiv formada olmalıdır ki, uşaqların diqqətini cəlb etsin və öyrənmə həvəsini artsın. Aşağıda bəzi maraqlı sayma oyunları var:

1. Say və tap

Necə oynanılır: Tərbiyəçi - müəllim və ya valideyn evdə və ya qrupda müəyyən sayda əşyalar (oyuncaq, qələm, daşlar) gizlədir. Uşaqlar həmin əşyaları tapıb onların sayını deməlidir. Bu oyun vasitəsi ilə sayma, müşahidə, yaddaş və diqqət bacarıqlarını inkişaf etdirmək olar.

2. Addım-addım sayma

Necə oynanılır: Uşaqlar müəyyən bir məsafədə yeriyirlər və hər addımda bir rəqəm deyirlər (məsələn, "bir, iki, üç..."). Bu oyun zamanı tullanma, qaçma və ya fərqli hərəkətlərin əlavə

edilməsi mümkündür. Bu oyun vasitəsi ilə sayma, ritm, motor bacarıqları inkişaf etmiş olur.

3. Sayma kartları

Necə oynanılır: Kartlarda fərqli sayda obyektlər çəkilir və uşaq kartdakı obyektləri sayıb uyğun rəqəmi tapır. Hər kartın üzərində müxtəlif rəqəmlər və obyektlər ola bilər (məsələn, 3 alma, 4 top). Bu oyun vasitəsi ilə vizual qavrama, uyğunlaşdırma bacarığı inkişaf etmiş olur.

4. Topların sayılması

Necə oynanılır: Fərqli rəngli toplar istifadə edilərək uşaqdan müəyyən sayda topu sayıb göstərməsi və ya topları rənglər üzrə qruplaşdırması istənilir. Bu oyun vasitəsi ilə sayma, rənglər üzrə qruplaşdırma, riyazi məntiq bacarıqları inkişaf etmiş olur.

5. Rəqəmlər üzrə təsnifat

Necə oynanılır: Uşaqlara müxtəlif obyektlər verilir və onlardan həmin obyektləri sayaraq uyğun qruplara bölmələri tələb olunur. Məsələn, 5 qələm, 3 oyuncaq maşın. Bu oyun vasitəsi ilə sayma, təsnifat, məntiqi düşüncə bacarıqları inkişaf etdirmiş olur.

Uşaqlar bu yaşda toplama və çıxma əməliyyatlarını hələ başa düşmə mərhələsində olduqları üçün, oyunlar real həyatda rast gəldikləri əşyalarla və hərəkətlərlə əlaqələndirilməlidir. Məsələn aşağıdakı oyunlar:

1. Meyvə və tərəvəz toplama

Necə oynanılır: Oyun üçün plastik meyvələr və ya tərəvəzlər istifadə olunur. Məsələn, uşağa 3 alma verin və daha 2 alma əlavə edin. Sonra ondan neçə alma olduğunu soruşun. Daha sonra isə 1 almanı götürüb qalanlarının sayını müəyyən etməsini istəyin. Bu oyun vasitə ilə toplama və çıxma əməliyyatları, real obyektlərin istifadəsi ilə riyazi düşüncə inkişaf etmiş olur.

2. Oyuncaq maşınlarla toplama və çıxma

Necə oynanılır: Oyun üçün oyuncaq maşınlar və ya başqa sevimli oyuncaq növləri istifadə oluna bilər. Uşağa 5 oyuncaq maşın verin və onlardan daha 2 maşını götürməsini istəyin. Sonra maşınların sayını birlikdə hesablayın. Ardınca isə bir neçə maşını götürün və çıxma əməliyyatı aparın. Bu oyun vasitə ilə sadə toplama və çıxma, müşahidə və sayma bacarığı inkişaf etmiş olur.

3. Qatla və çıxar

Necə oynanılır: Kağızdan hazırlanmış qutular və ya müxtəlif formalı bloklarla oynana bilər. Məsələn, uşağa 4 qutu verin və sonra onlara

daha 3 qutu əlavə edin. Nəticədə neçə qutu olduğunu soruşun. Sonra isə bir neçə qutunu götürərək qalan qutuları saymasını istəyin. Bu oyun vasitə ilə toplama və çıxma əməliyyatları, məkan və həcm anlayışı formalaşır.

4. Əl işarəsi ilə riyaziyyat

Necə oynanılır: Əl barmaqlarından istifadə edilərək toplama və çıxma əməliyyatları etmək sadə və təsirli bir üsuldur. Məsələn, uşağa 3 barmaq göstərüb "Buna 2 barmaq daha əlavə etsək neçə olar?" sualını verin. Eyni şəkildə barmaqların bir qismini gizlədib "İndi neçə barmaq qaldı?" deyərək soruşa bilərsiniz. Bu oyun vasitəsi ilə sadə toplama və çıxma əməliyyatları, əl göz koordinasiyası inkişaf etmiş olur.

Bu oyunlar uşaqların riyazi düşüncə tərzini inkişaf etdirməklə yanaşı, onları əyləndirir və öyrənməyi daha maraqlı edir.

Uşaqların riyazi bacarıqlarının inkişafında tərbiyəçi-müəllimlərin və ailələrin rolu əvəzolunmazdır. Tərbiyəçi-müəllimlər, uşaqlara oyunlar vasitəsilə riyazi anlayışları öyrətmək və onların inkişafını izləmək üçün strategiyalar hazırlamalıdır. Ailələr isə uşaqları evdə dəstəkləyərək, onların riyazi bacarıqlarını gündəlik həyatda tətbiq etməyə təşviq etməlidirlər.

Məktəbəqədər dövrdə uşaqlarda riyazi bacarıqların inkişafı, onların gələcək akademik müvəffəqiyyətlərinə və analitik düşüncə qabiliyyətlərinə zəmin yaradır. Oyunlar, uşaqların riyazi anlayışları əyləncəli və maraqlı bir mühitdə mənimsəmələrinə imkan tanıtır. Sayma, forma tanıma, riyazi tapmacalar və sosial qarşılıqlı əlaqələr vasitəsilə uşaqların riyazi bacarıqlarının inkişafı təmin edilir.

Uşaqların riyazi bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi, onların intellektual potensialını artıraraq, gələcəkdə müstəqil düşünmə və problem həll etmə qabiliyyətləri qazandırır. Bu, onların uğurlu bir həyat sürmələrinə əsaslı bir təməl qoyur.

Problemə aktuallığı. Məktəbəqədər dövrdə uşaqların riyazi bacarıqlarının inkişafı son dərəcə aktual bir məsələdir. Erkən yaş dövründə uşaqların intellektual inkişafı, xüsusilə də riyazi düşüncə tərzinin formalaşması, gələcək akademik uğurlarına zəmin yaradır. Riyazi bacarıqların erkən inkişafı, uşaqların analitik və məntiqi düşüncə qabiliyyətlərini artıraraq, onların problem həll etmə və qərar vermə bacarıqlarını təkmilləşdirir. Müasir təhsil sistemində riyazi bacarıqların məktəbəqədər tədris proqramlarına daxil edilməsi bu sahədə tədqiqatların artması ilə də aktuallaşmışdır. Oyunlar və interaktiv metodlar vasi-

təsilə uşaqların riyazi biliklərinin öyrədilməsi, onların bu bilikləri əyləncəli şəkildə mənimsəməsinə imkan verir. Jean Piaget və Lev Vıgotski kimi məşhur nəzəriyyəçilərin uşaqların riyazi düşüncə prosesləri ilə bağlı fikirləri, mövzunun aktuallığını daha da gücləndirir. Sosial və mədəni mühitin uşaqların riyazi inkişafına təsiri də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Riyazi bacarıqların gündəlik həyatda tətbiqi, uşaqların intellektual potensialının genişlənməsinə töhfə verir. Bu yanaşmalar müasir təhsil metodlarında uşaqların təhsilinə strateji yanaşmanın aktuallığını göstərir. Beləliklə, məktəbəqədər dövrdə uşaqların riyazi bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi tədris prosesinin ən aktual mövzularından biridir.

Problemin yeniliyi. Problemin yeniliyi ondan ibarətdir ki, rəqəmsal texnologiyaların inkişafı ilə

uşaqların tədrisinə rəqəmsal oyunlar və mobil tətbiqlər də daxil olmuşdur. Bu, müasir dövrdə uşaqların maraqlarına uyğun təlim yanaşmalarını tələb edir. Riyazi bacarıqların inkişaf etdirilməsində tərbiyəçimüəllimlər və valideynlərin birgə fəaliyyəti xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Oyun əsaslı yanaşmalar sayəsində uşaqlar, həm real həyatda, həm də virtual mühitdə riyazi bacarıqları daha rahat mənimsəyir. Riyazi bacarıqların məktəbəqədər dövrdə tədrisi, uşaqların analitik və məntiqi düşüncə qabiliyyətlərinin möhkəmləndirilməsinə töhfə verir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məktəbəqədər təhsil sahəsində çalışan tərbiyəçi-müəllimlər, valideynlər, məktəbəqədər təhsil ixtisası üzrə təhsil alan tələbələr faydalana bilər.

Ədəbiyyat:

1. Clements, D. H., & Sarama, J. (2016). Learning and Teaching Early Math: The Learning Trajectories Approach. New York: Routledge. //https://is.gd/997z1f
2. Ginsburg, H. P., Lee, J. & Boyd, J. (2018). Mathematics in Early Childhood Education: A Guide for Teachers and Parents. New York: Routledge. //https://www.learningtrajectories.org/documents/1647887742943.pdf
3. Fuson, K. C., & Briars, D. (2019). Developing Mathematics Understanding in Early Childhood: Learning Trajectories for Young Children. In: Early Childhood Education and Care. Springer. // https://www.mdpi.com/2227-7102/13/8/839
4. Hirsch, L. (2017). The Role of Play in Developing Early Math Skills: A Review of the Literature. Early Childhood Education Journal, 45(2), 163-172. // https://is.gd/PVUeyG

Redaksiyaya daxil olub: 14.01.2025